

ONA TILI TA'LIMIDA O'QUVCHILARDA IBORA VA LEKSEMALARNI FARQLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Madaminova Maftuna Azamat qizi

ToshDO'TAU ona tili va adabiyoti ta'limi fakulteti

3-bosqich talabasi

madaminovamaftuna491@gmail.com / 940129030

Annotatsiya : *Mazkur maqolada ona tili ta'limida o'quvchilarda ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmalarini shakllantirishning metodik yondoshuvlari ko'rib chiqiladi. O'quvchilarga ibora va leksemalar tushunchalarini tushuntirish, ularni farqlashni o'rgatish va amaliy mashqlar yordamida mustahkamlash jarayonlari tavsiflanadi. Shuningdek, ibora va leksemalarni tez va oson farqlashga undaydigan interaktiv metodlar, shu jumladan, o'yinlar, mashqlar, va guruhlariga bo'lingan faoliyatlar taqdim etiladi.*

Kalit so'zlar: *Ibora, leksema, farqlash ko'nikmalari, ona tili ta'limi, interaktiv metodlar, pedagogik yondoshuvlar, o'quvchilar, tilshunoslik, metodik yondoshuv, amaliy mashqlar.*

Abstract: *This article discusses the methodological approaches for developing the skills of distinguishing between phraseology and lexemes in mother tongue education. It highlights how to explain the concepts of phraseology and lexemes, teach students to differentiate them, and strengthen these skills through practical exercises. Additionally, interactive methods to encourage quick and easy differentiation of phrases and lexemes, such as games, exercises, and group activities, are presented.*

Keywords: *phraseology, lexeme, differentiation skills, mother tongue education, interactive methods, pedagogical approaches, students, linguistics, methodological approach, practical exercises.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются методические*

подходы к формированию навыков различения фразеологизмов и лексем в обучении родному языку. Описываются способы объяснения понятий фразеологии и лексем, обучение их различению и укрепление этих навыков с помощью практических упражнений. Также представлены интерактивные методы, способствующие быстрому и легкому различению фраз и лексем, такие как игры, упражнения и групповая работа.

Ключевые слова: *фразеология, лексема, навыки различения, обучение родному языку, интерактивные методы, педагогические подходы, учащиеся, лингвистика, методический подход, практические упражнения.*

KIRISH. Ona tili ta'limi o'quvchilarga tilning asosiy elementlarini tushunish va o'zaro bog'liqligini anglashda muhim ahamiyatga ega. Har bir tilshunoslik elementining o'ziga xos funksiyasi va roli bor. Ibora va leksema – bu tilning asosiy tuzilmalari bo'lib, ular bir-biriga yaqin bo'lsa-da, semantik va struktural jihatdan o'zaro farqlanadi [1, 148]. Ibora va leksemalar farqlash ko'nikmalarini shakllantirish esa o'quvchilarga tilni aniq va to'g'ri ishlatishni o'rgatishning muhim qismi hisoblanadi.

MUHOKAMA. Ibora va leksema tushunchalari.

O'quvchilarga ibora va leksema tushunchalarini to'g'ri anglatish ularni farqlash ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy bosqichdir.

Leksema – bu tilning eng kichik semantik birligi bo'lib, biror ma'no ifodalovchi so'zdir. Leksema bir nechta shakllarga ega bo'lishi mumkin, ammo bularning barchasi o'zaro bir xil ma'noni anglatadi. Ibora esa bir nechta leksemalarning birikmasidan tashkil topgan tuzilmadir va ular o'zaro semantik bog'lanish asosida bir ma'no ifodalaydi. Ibora ko'pincha ikki yoki undan ortiq so'zning ma'nosiga bog'liq bo'lib, uning ma'nosi so'zlarning mustaqil ma'nolaridan farq qiladi [2, 32]

Ibora va leksemalarni farqlashning ahamiyati.

Ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarga

tilni aniq va to'liq tushunishga yordam beradi. Ibora va leksema orasidagi farqni anglash, o'quvchilarga o'z fikrlarini to'g'ri ifodalash va yozma nutqda aniqlik yaratishga imkon beradi. Shuningdek, ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmalari o'quvchilarda tilda mavjud bo'lgan o'zgaruvchanlikni va semantik farqlarni tushunishga yordam beradi. Tilda ko'plab sinonimlar, frazeologik birliklar va iboralar mavjud bo'lib, ularni farqlash o'quvchilarga to'g'ri va aniq so'z tanlashda yordam beradi.

O'quvchilarda ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmasini shakllantirish yondoshuvlari.

O'quvchilarda ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmalarini shakllantirishda bir qator metodik yondoshuvlar mavjud. Quyidagi yondoshuvlar o'quvchilarning bu ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi [3, 56]:

- Izohli misollar va tushuntirishlar.

O'quvchilarga ibora va leksema tushunchalarini to'liq tushunish uchun, ularni izohli misollar bilan tushuntirish juda samarali usuldir. Misol uchun, o'quvchilarga har bir so'zni alohida ajratib, uning ma'nosini va uni ibora tarkibida qanday ishlatilishini ko'rsatish kerak. Shuningdek, so'zlarning semantik farqlarini ko'rsatadigan misollar orqali ibora va leksemalarni farqlashni o'rgatish mumkin. Masalan, "do'ppisini osmonga otmoq" iborasi tarkibidagi so'zlar bir butunlikda "xursand" ma'nosini ifodalamoqda, alohida olinganda esa harakat bajarilayotganining guvohi bo'lamiz.

- Analitik yondashuv.

O'quvchilarga ibora va leksema farqini anglatishda, analitik yondashuvni qo'llash juda foydalidir. Bunda o'quvchilarga bir nechta iboralar va leksemalar berilib, ularni ajratish va tahlil qilish talab qilinadi. Masalan, "ko'z ochmoq" iborasini "ko'z" va "ochmoq" leksemalari bilan taqqoslash orqali o'quvchilar iborani aniqlashni o'rganadilar.

Ibora va leksemalarni tez va oson farqlashga undaydigan interaktiv metodlar.

Ibora va leksemalarni tez va oson farqlash ko'nikmalarini shakllantirishda interaktiv metodlar samarali hisoblanadi. Interaktiv usullar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi, o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Quyida ibora va leksemalarni farqlashga yordam beradigan bir nechta interaktiv metodlar bilan tanishamiz .

"Ibora yoki leksema?" Bu o'yin orqali o'quvchilar ibora va leksemalarni tez va oson farqlashni o'rganadilar. O'quvchilarga turli so'zlar yoki so'z birikmalari beriladi va ular ularni "ibora" yoki "leksema" sifatida ajratishlari kerak. Bu o'yin sinfda guruhlariga bo'linib o'ynalishi mumkin. O'qituvchi turli ibora va leksemalar bilan to'ldirilgan kartochkalarni tayyorlaydi. O'quvchilar har bir kartochkada keltirilgan so'z yoki so'z birikmasining ibora yoki leksema ekanligini aniqlashlari kerak. To'g'ri javoblar uchun ball beriladi. O'quvchilar imkoniyatdan foydalangan holda bu so'zlarni qo'llashni o'rganadilar [4, 2].

"Leksik kartochkalar" O'quvchilarga leksemalar yozilgan leksik kartochkalar tayyorlanadi. O'quvchilar har bir kartochkada leksemani iboraga aylantirishlari kerak bo'ladi.

"Fikrni Tugat" Bu mashqda o'quvchilarga ibora yoki leksema bilan tugallanmagan jumlar beriladi va ular bu jumalarni to'ldiradilar. Bu usul o'quvchilarga ibora va leksemalarni farqlashda ularni qanday qilib to'g'ri ishlatishni o'rganish imkonini beradi. Masalan, "Kechqurun qizg'in..." jumlasini o'quvchi ibora yoki leksema bilan to'ldirishi kerak.

"Tushunishga asoslangan so'rov" Bu metodda o'quvchilarga ibora va leksemalar bilan bog'liq savollar beriladi va ular o'z javoblarini izohli ravishda tushuntirishlari kerak. Bu usul o'quvchilarga ibora va leksemalarni faqat ajratish emas, balki ularning semantik o'ziga xosligini tushunishga yordam beradi.

"Ikki ma'no – bitta ibora" Bu metodni qo'llashda o'quvchilar dastlab ikki guruhga bo'linadilar. O'qituvchi tomonidan ham ko'chma ma'noga ega, ham leksema ma'nosida qo'llanadigan ibora aytiladi. Birinchi guruh iborani o'z (ko'chma) ma'nosida qo'llab, gap tuzadi. Ikkinchi guruh esa xuddi shu iborani

oddiy, leksema ma'nosida qo'llab gap tuzadi. Masalan, "Ilonni yog'ini yalagan" iborasini olaylik. "Yusufning xotini ilonni yog'ini yalagudek ayyor edi" gapida birlik ibora ma'nosida qo'llangan. Yusufning ayoliga tabib ilonning yog'idan yalashlikni buyurdi" gapida esa birlik leksema ma'nosida ifodalanyapti, ya'ni bunda hech qanday ko'chma ma'no belgisi mavjud emas.

XULOSA. Ibora va leksemalarni tez va oson farqlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun interaktiv metodlar juda foydali bo'lib, o'quvchilarni faol o'rgatish, ularning fikrlash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu metodlar o'quvchilarga qiziqarli, samarali va muhim ko'nikmalarni egallashga yordam beradi. Ona tili ta'limida o'quvchilarda ibora va leksemalarni farqlash ko'nikmalarini shakllantirish – bu nafaqat tilshunoslik bilimlarini oshirish, balki tilning samarali ishlatilishini ta'minlash uchun ham juda muhimdir. O'quvchilarga ibora va leksema tushunchalarini tushuntirish, ularni farqlashni o'rgatish va amaliy mashqlar yordamida mustahkamlash, tilni chuqurroq anglash va uni samarali ishlatishga yordam beradi. Bunday ko'nikmalarni shakllantirishda metodik yondoshuvlar, amaliy faoliyatlar va testlar muhim rol o'ynaydi. Natijada, o'quvchilar nafaqat tilni o'rganishadi, balki uni amalda to'g'ri ishlatish ko'nikmasini ham rivojlantiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rahmatullayev, Sh. (1978). O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. O'qituvchi.
2. Qosimova, A. (2021). O'zbek va ingliz frazeologiyasi. Scientific progress.
3. Urokov, Sh., & Isayeva, M. (2022). Linvokulturologik iboralar va ularning semantik ma'nolari. Sharq tillarini o'qitishning dolzarb masalalari mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya. Linvocultural expressions and their semantic meanings.
4. Kaxarov, Q., & Dehqonova, D. (2022). O'zbek va ingliz tillarida iboralarning qo'llanishi. Retrieved from.

<https://journal.fdu.uz/index.php/sifsu/article/view/35565>